

Historický vývoj oboru konzervátorství a restaurátorství papírových dokumentů a knižní vazby, používaných metod a vzdělávacích institucí v Československu a České republice

Historical Development of Conservation-Restoration of Paper and Book Binding in Czechoslovakia and the Czech Republic

Milana Vanišová

VYŠŠÍ ODBORNÁ ŠKOLA GRAFICKÁ
A STŘEDNÍ PRŮMYSLOVÁ ŠKOLA GRAFICKÁ V PRAZE

Klíčová slova

konzervování | restaurování | rekonzervace | archivní dokument
archiválie | papírová podložka | knižní vazba

Keywords

conservation | restoration | re-conservation | archival document
archival materials | paper support | book binding

Abstrakt

Základem porozumění profese konzervátora a restaurátora historických písemných dokumentů v podobě listin, aktového materiálu či knih je především přesné vymezení a pochopení základních pojmů. V oblasti architektury a malířství byla profese známa již v antice v podobě zacelování prasklin zdiva či transferů nástěnných maleb. Avšak písemné dokumenty čekaly na svoji záchranu od zakládání archivů a později knihoven ještě sedm set let.

Cílem přednášky je poskytnout ucelený přehled historického vývoje oboru konzervátorství a restaurátorství archivních dokumentů, papíru, pergamenu a knižní vazby na území Československa a České republiky, kdy se jednalo o první pokusy v podobě převazeb knih a záchranu informace na existujících psacích podložkách jako primárního zájmu archivářů. Bude pojednáno o jednotlivých vývojových fázích uložení písemností, a to ve všech jejich podobách, jakož i o osobnostech, které stály na počátku zrodu nového oboru v době, kdy původní profese knihovníka či archiváře tento druh činnosti nezahrnovala, neboť dosud nebyl ani znám.

Príspevek zachycuje vznik a vývoj vzdělávacích institucí, vývoj metod, postupů a hodnot jejich pozitiva i negativa. Dokladuje, jaký posun můžeme po téměř sto letech existence oboru zaznamenat právě díky zásahům našich předchůdců.

Předložení nashromážděných informací nemá přimět odbornou veřejnost k devalvací a znehodnocování v minulosti používaných metod a postupů, byť jsou z hlediska současného poznání hodnoceny jako invazivní, nýbrž k zamýšlení nad tím, jaký byl odrazový můstek prvních konzervátorů, a dále uvědomění si, že bez jejich snahy o záchranu písemností by mnohé z nich dnes již neexistovaly a společnost by tak přišla o důležité zdroje poznání.

Abstract

To fully understand what the job of a conservator and restorer of historical written documents in the form of archival materials, administrative records or books involves, it is necessary to precisely define and understand basic terms. Conservators and restorers were known as early as the ancient architecture and painting – their job was to work on fixing cracks or transferring murals. However, written documents had to wait for being saved until archives and libraries were established seven hundred years later.

The lecture aims to provide an overall survey of the historical development in the field of conservation and restoration of archival documents, paper, parchment and bookbinding in former Czechoslovakia and the Czech Republic. In particular, it focuses on the first attempts made by archivists to re-bind books and thus, save the information on existing writing pads.

The lecture outlines individual development phases regarding the storage of documents; it also mentions the personalities associated with the beginnings of the new field in the time when the job of a librarian or archivist did not originally involve before-mentioned activities as the field simply did not exist.

The paper deals with the establishment and development of educational institutions and the evolution of methods and procedures. At the same time, it discusses their positive and negative effects. Besides, it demonstrates the progress the field has made in its almost hundred-year history owing to our predecessors' contributions.

The purpose of the presented information is not to suggest that specialists in the field should disdain or undervalue the methods and procedures used in the past, although they would be regarded invasive from the contemporary point of view. On the contrary, the goal of this article is to make experts think what the early days of conservation entailed. We need to realize that without the efforts of the pioneer conservators, many of the documents would not have survived until today and thus, today's society would have lost precious sources of information.

Výklad pojmů

Povinností každého civilizovaného světa je ochrana památek a národního kulturního dědictví. Tato činnost je zahrnována do památkové péče. Základem je správné vysvětlení základních pojmů. Příčinou problémů při odborné komunikaci mohou být i nejrůznější lexikální nejasnosti. Například v anglosaském prostředí je spíše používán termín „*conservation*“, v prostředí románských jazyků pojem „*restauration*“. Němčina společně se středoevropskou kulturou preferuje „*restaurierung*“. Česká odborná terminologie používá oba termíny. Jsou zahrnuty do jednoho oboru, jehož podskupiny tvoří konzervátoři, působící spíše na poli chemicko-technologickém, a restaurátoři, zastávající specializované praktické činnosti. Oba termíny jsou pevně zakotveny v Profesionálním etickém kodexu konzervátorů, restaurátorů a preparátorů.^[1]

Na počátku vývoje oboru, tj. na prahu prvních pokusů o záchranu rukopisů a archivních dokumentů, se však jednalo spíše o konzervační zásahy.

Na poli mezinárodním se pojmy zabývala mezinárodní konference v Athénách v roce 1931. Konzervování – restaurování zde bylo prezentováno jako péče o památky, která se restaurování vyhýbá a dává přednost konzervování autenticity památky. Zde je nutno si uvědomit, že k neodvratitelným poškozením přirozeným stárnutím, nevhodnou manipulací apod. přibývaly ničivé dopady druhé světové války, a to změnilo jakýsi poměr mezi odborně vědeckými a estetickými aspekty v restaurování.^[2] V roce 1950 je založena IIC (International Institute for Conservation of Museum Object) a při UNESCO organizace ICCROM (International Center for the Study of the Preservation and Restauration of Cultural Property) v roce 1959. Vznik těchto institucí znamenal počátek tzv. „*vědeckého konzervování*“ a nových fází v přístupech k restaurování – konzervování.^[3]

Termín konzervace pochází z italského *conservare*^[4] a znamená uchovávat, chránit, udržovat v neporušeném stavu. V současném chápání mu rozumíme jako zpomalení nebo částečné zastavení degradačních procesů.

Obr. 1 Pedagogický sbor Archivní školy z roku 1940, kde přednášel také Václav Vojtíšek.

Restaurování pochází z italského *restaurare*.^[5] Znamená zásah do uměleckého díla, do jeho struktury jako nezbytného kroku pro jeho záchranu. V současném chápání je vnímáno jako návrat k jeho funkčnosti a částečně estetičnosti, která zde pochopitelně zaujímá sekundární místo.

Postupně byly definovány další termíny jako autenticita^[6], rekonzervace, rekonstrukce, patina.

Teorie konzervování a restaurování

Pravděpodobně prvním, kdo se ve 20. století teorií restaurování zabýval, byl Cesare Brandi^[7]. Uvědomoval si význam záchranu a uchování uměleckých děl. V roce 1939 založil v Římě „Istituto Centrale del Restauro“^[8], které vedl do roku 1960.

Teoretickým poznatkům v oblasti konzervování a restaurování se věnoval i španělský profesor výtvarných umění, zaměřený na renesanční malbu a zabývající se konzervátorstvím výtvarných děl, Salvador Muñoz Viñaz. Ve svém díle „*Současná teorie konzervování*“^[9] hodnotil konzervování jako samostatnou komplexní činnost.

Za prvního teoretika i praktika konzervování a restaurování písemných památek u nás můžeme považovat pana profesora Václava Vojtíška.

Archivace a ochrana písemných památek

Přejímání písemností do trvalé dokumentární úschovy, jejich uspořádávání, zpřístupňování, uchovávání a ochrana bylo a je primárně záležitostí archivů a knihoven. Archivy již od svého vzniku shromažďovaly a zabezpečovaly listiny právní, sociální a hospodářské, zemská a městská práva, pozemkové knihy, mapy a plány. Podstatnou část archivních sbírek i v současnosti tvoří aktový materiál. Do historických sbírkových fondů knihoven jsou ukládány především rukopisy, staré tisky a postupně přibývající periodika.

Historie archivů sahá k rodu Přemyslovců. Nejdůležitější archiv, za jehož zakladatele považujeme Vratislava II., je Archiv koruny české.^[10] Post prvního archiváře existoval již za vlády Karla IV. S udělováním městských práv vznikaly archivy městské, v nichž byly nejstarší městské listiny ukládány již od poloviny 14. století. Prvním sídlem pražského městského archivu, dnes

Archivu hlavního města Prahy, byla v 18. století Staroměstská radnice. Z podnětu Františka Palackého a pod vlivem národního obrození, které vzbudilo větší zájem o písemnosti českého národa, byl roku 1846 založen dnešní Archiv Národního muzea.

Od poloviny 18. století, kdy byly archivy zřizovány při státních úřadech, to pro Čechy spadající pod Habsburskou monarchii, znamenalo rozdělení. Část archivních dokumentů zůstala v Praze a část putovala do Vídně.^[11] Roku 1894 byla ustanovena Archivní rada.^[12] Byla poradním orgánem vlády a předsedal jí ministr vnitra. Její hlavní povinností byla péče o archiválie a zlepšování podmínek jejich uložení. Ministr vlády jmenoval konzervátory na dobu pěti let. Jedním z členů byl i Jaromír Čelakovský.^[13] Archiv města Prahy, dnes Archiv hlavního města Prahy, a Archiv Muzea království českého se staly centrem českého vědeckého bádání.

Po vzniku samostatného Československa bylo velkým úkolem pro archiváře najít pro uchování značného množství písemností optimální prostory a vše zajistit organizačně. Důležitým okamžikem byl 18. leden 1919, kdy Ministerstvo vnitra převzalo kompetence nad místodržitelským archivem a přejmenovalo ho na Archiv Ministerstva vnitra.^[14] Došlo ke jmenování archivních inspektorů. Za Čechy se jím stal prof. Václav Vojtíšek, na tehdejší dobu již zkušený konzervátor. Jako vzdělávací instituce pro archiváře byla v roce 1919 založena Archivní škola.^[15]

Válečné období znamenalo stagnaci, ale ani poválečné období ve vývoji péče a ochrany písemných památek nebylo příznivé, i když okolnosti se změnily.

Po druhé světové válce a především v padesátých letech byla prováděna reorganizace archivnictví i archivů.^[16] Došlo k rozdělování, spojování, přejmenování ale především k personálním změnám, které se odrazily nejen na archiváliích samotných, ale také na relativně pozitivně se rozvíjejícím novém oboru konzervace písemných archiválií a historických knižních vazeb. Svoji negativní úlohu na zhoršení stavu ochrany a péče o písemnosti sehrála jednak skutečnost, že šlechtické a řada církevních knihoven a archivů, které dosud disponovaly vlastními archiváři a knihovníky, byly zestátněny, správci těchto fondů byli většinou vyhozeni a nebylo politicky vhodných odborných pracovníků. Druhým důvodem byl z dnešního pohledu možná

úsměvný fakt, že dosud známé a ověřené postupy byly často přehlíženy, neboť byly metodami imperialistickými. Další vývoj se musel rovněž vyrovnávat s novými společensko-politickými poměry po roce 1948.

Jednoznačným požadavkem vlády z roku 1953 bylo vytvoření jednotného fondu a jednotné organizace, která bude archivnictví a péči o archiválie řídit, pročež vznikla Státní archivní správa a Státní ústřední archiv.^[17]

Knihovny byly a jsou v pořadí druhými institucemi shromažďujícími písemné památky, primárně knihy. Jejich vznik byl spojen se zakládáním kolejí pražské univerzity. Nejstarší knihovna byla založena v roce 1777, dnes Národní knihovna České republiky^[18]. Knihovny, které vznikaly při muzeích, kam se dostávaly písemné památky ze šlechtických, církevních a soukromých sbírek, nazýváme knihovnami muzejními^[19]. Personálním změnám se pochopitelně nevyhnuly ani knihovny.

Nicméně o písemnosti muselo být odborně postaráno, a tak nově vzniklá struktura péče a ochrany archiválií a knih začala budovat základ moderní péče. I přesto, že situace nebyla jednoduchá, nedostupnost zahraniční, především západní, odborné literatury, nemožnost stáží i konzultací s některými zahraničními institucemi, lze s odstupem času říci, že díky zapálení pro věc, jsme si v této oblasti stáli dobře a restaurování i konzervace u nás měly vysokou úroveň. K prolomení došlo po roce 1989.

Vývoj konzervace na území Československa

Nejstarší zpráva o počátcích konzervace archiválií se vztahuje k Roudnické lobkovické knihovně. Pražský knihař Karel Šťastný pro ni v roce 1797 prováděl opravy vazeb a případné převazby. V roce 1802 se stal knihovníkem a archivářem lobkovického archivu strahovský premonstrát Jan Kašpar Boušek^[20]. První oficiální popud ke konzervaci archiválií byl spojen s rokem 1869, kdy se tehdejší archivní adjunkt pražského městského archivu Dr. Josef Emler^[21] obrátil na městskou radu se žádostí o opravu poškozených rukopisných městských knih. Poukazoval, že v městském archivu je více než 1720 rukopisů, z nichž některé dosahují stáří 500 let a je nutno je opravit. Městská rada uvolnila částku 50 zlatých. Všechny práce provedl novoměstský knihař Eduard Fleissig pravděpodobně k vysoké

spokojenosti archiváře, neboť 30. března 1870 žádal Emler o další dotaci. Tentokrát bylo ve Fleissigově dílně nebo v dílně na Staroměstské radnici za částku 100 zlatých opraveno 133 rukopisů. Do konce roku 1896 bylo tímto způsobem opraveno na 400 rukopisů. V těchto konzervačních zásazích pokračoval systematicky podle jejich stáří pracovník Fleissigovy dílny Vladimír Bukovič. Postupně se hlavním archivářem po Emlerovi a Čelakovském stal Dr. Teige.^[22] Docílil založení první konzervační dílny i toho, že místo hlavního konzervátora přijal Bukovič. V té době v archivu jako pomocná síla působil Václav Vojtíšek, následně přijal místo druhého adjunkta a velmi úzce spolupracoval s Vladimírem Bukovičem. Po smrti Bukoviče a následně po smrti Teigeho převzal vedení archivu, postupně se stal významným teoretikem v oblasti konzervace a jako první u nás pojem konzervace definoval. V roce 1922 nastoupil do městského archivu Václav Šťovíček^[23], který pro konzervátorskou činnost prokázal výjimečné schopnosti. Díky Vojtíškovu, který byl v té době již archivním inspektorem, vznikla připojením fotografického ateliéru k archivu v roce 1924 řádná konzervační dílna, jejímž vedením byl pověřen právě Šťovíček. Vojtíšek prosadil konzervační dílnu také při Archivu země České. V roce 1936 započaly práce v konzervační dílně Archivu Ministerstva vnitra.

Do této chvíle veškeré konzervační zásahy na archivních ale i knižních písemných památkách zabezpečovaly archivní konzervační dílny. V městském archivu a Archivu hlavního města Prahy V. Vojtíšek a V. Šťovíček. Hlavním archivářem a konzervátorem Zemského archivu byl František Voldan^[24].

V roce 1948 byl na základě doporučení ředitele knihovny Národního muzea jmenován ústředním konzervátorem a restaurátorem nad knižními fondy Státních vědeckých knihoven se sídlem v Národní univerzitní knihovně Josef Vyskočil.^[25] V roce 1953 byl Vyskočil za knihovny pověřen podílet se na vzniku první restaurátorské dílny v pražském Klementinu.

Vývoj konzervačních a restaurátorských metod

Vezmeme-li v úvahu, že mezi naší nejstarší dochovanou listinou z roku 1158^[26] a prvními konzervačními zásahy, potažmo prvními archivními konzervátorskými pracovišti (1911), stojí více jak 700 let, je zjevné, že se na jejich stavu projevovalo nejen nezadržitelné stárnutí, ale především podmínky uložení. Primárním úkolem archiváře bylo a samozřejmě je zachování informace. Prach, špína, vlhkost jako zdroj mikrobiologické činnosti a tzv. „rozežírání inkoustů“^[27]. Docházelo k rozpíjení textu, v dnešní terminologii korozi psacích látek, rozpadu pergamenové a posléze papírové psací podložky vlivem mikrobiologické činnosti.

V roce 1898 byla uspořádána ve Svatém Havlu mezinárodní konference, kde kromě zkoumání doposud známých metod byla řešena otázka konzervace archiválií. Velký zlom přinesl objev nitrátů celulózy. Nad všechny dosud používané prostředky se ukázal roztok nitrocelulózy^[28] – zapon, který neměl žádné z negativních vlastností předchozího kolodia ani želatiny. Pro potřeby archivní byl zaveden zapon archivní^[29]. V konzervaci archiválií dával zapon velké naděje. Psací látka napuštěná zředěným zaponem nijak neohrozila čitelnost textu, především zajistila odnímání kyslíku i dusíku, čímž se zabránilo růstu plísní. Zazaponovaný rukopis byl naopak pevnější než dříve a dokonce odolával vodě. Archivní zapon byl elastický, navíc mohl být příslušným rozpouštěcím prostředkem (ředidlem) odstraněn. Jeho aplikace byla levná a snadná. Výstupem 8. drážďanské konference bylo doporučeno, aby bylo se zaponem pracováno jako s novou a vhodnou metodou. Záhy se ukázalo, že zapon škodlivému účinku inkoustu na papírovou podložku nezabraňuje, že ho naopak rozkládá. Potupně byly zkoušeny další možnosti v podobě beturlaku a zajištění psací podložky krepelínou nebo hedvábnou sítěnkou. S použitím sítěnky se v našich archivech setkáváme ještě v šedesátých letech.

Za účelem zabránění průniku vlhka do vláken a chránit papír před napadením mikroorganismy se prováděla tzv. hydrofobizace. Prováděla se namáčením do polyvinylacetátu rozpuštěném v acetonu nebo amylacetátu. Metoda se používala do šedesátých let, pak od ní bylo upuštěno.

Vodu, která je současným primárním mokřým čistícím prostředkem, naši předchůdci nepoužívali. Je otázkou, proč tomu tak bylo. Jednou z možných odpovědí je to, že vodu mohli vnímat pouze jako zdroj vlhkosti, která byla pro archiválie nežádoucí. Naopak Italové oslabovali škodlivý účinek inkoustu máčením archiválie na krátkou dobu do horké vody. Tuto metodu převzal také německý konzervátor Hans Heiland, který se rozpadem papírové podložky vlivem koroze železoduběnových inkoustů zabýval a při jedné ze svých cest do římského Ústavu pro zkoumání chorob knihy^[30] tuto konzervační metodu předvedl ve Státním ústředním archivu. Pro zpevnění papíru doporučoval japonský papír nebo sítěnkou, jako adhezivum Glutofix.

Obř. 2 Ukázka stavu rukopisu při použití záplaty v kombinaci s beturlakem a sítěnkou, Státní okresní archiv Jihlava

Ve Svatém Havlu bylo rovněž jednáno o škodlivosti volných kyselin v papíru. Tímto tématem se zabýval americký chemik Barrow. Vyvinul poměrně jednoduchý dvousložkový proces neutralizace a zavedl odkyselování.

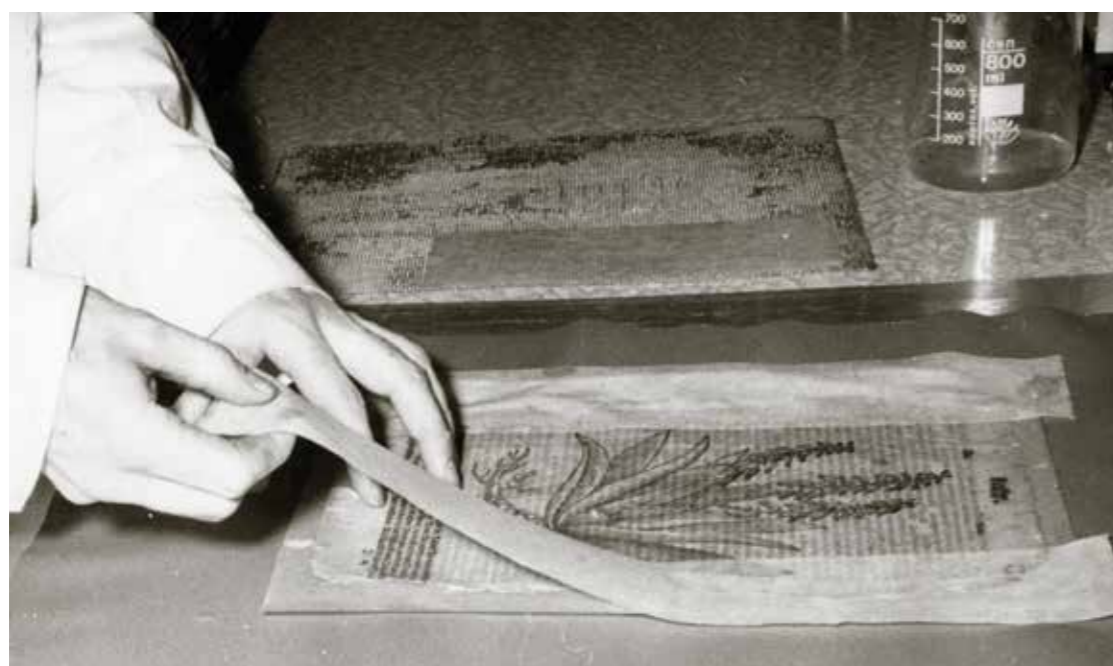
V polovině 20. století byla tato metoda považována za nedokonalou a pomalou. Byla totiž objevena nová metoda – laminace¹³¹, která měla přinést převrat v dosud používaných metodách. Jednalo se o laminaci za tepla a laminaci za studena. Bohužel se ukázalo, že laminace neodstraňuje hlavní příčiny degradace papírové podložky.

Další metodou, která byla původně kladně hodnocena především z důvodu nulového snížení čitelnosti textu, bylo štěpení. Počátky využití metody směřovaly do tehdejší Německé demokratické republiky (NDR). U nás ji propracoval a rozšířil pan Bruno Höge¹³².

V kontextu se současnou filozofií restaurování a konzervování písemných dokumentů je pozornost obrácena především na preventivní péči a u restaurátorských zásahů je kladen důraz na maximální zachování autentičnosti památky. Obě zmiňované metody byly postupně vyhodnoceny jako invazivní.

Obr. 3 Laminace papíru, vlhčení dokumentu 80% etanolem, v popředí připravená laminační fólie.

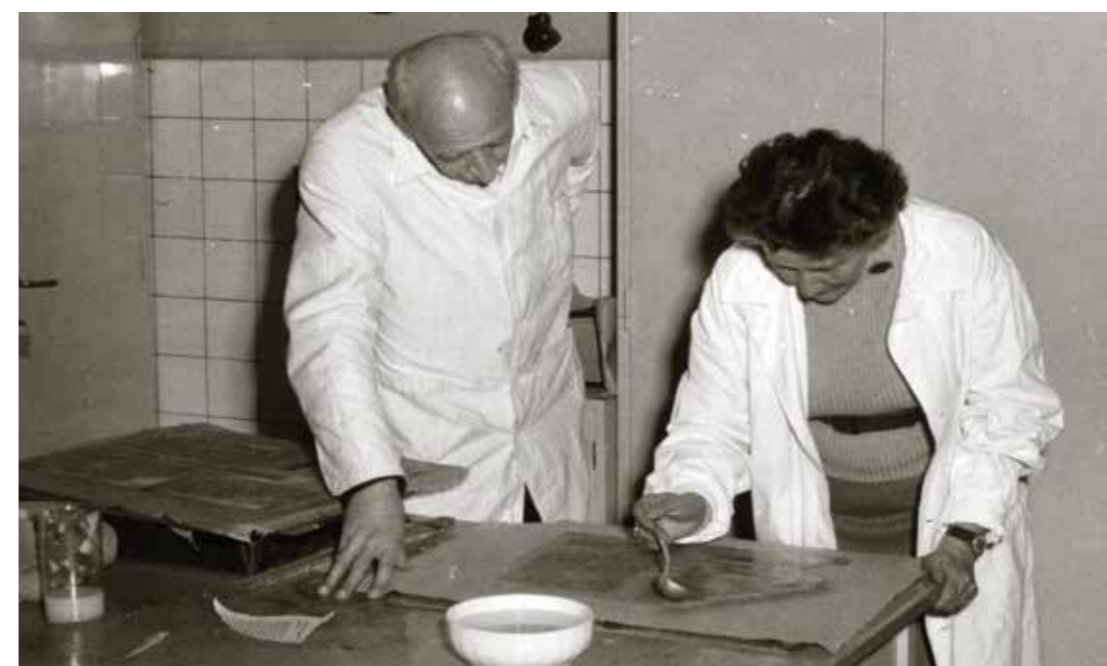

Obr. 4 Laminace papíru, přikládání navlhčených záplat z japonského papíru, které byly větší než ztráta, kdy přesahující část nepřišla do kontaktu s laminačním adhezivem

Opravy mechanicky poškozených míst se v podstatě technicky i materiálově zdokonalily. Jednou z nejrozšířenějších metod doplňování chybějících částí papírové podložky je dolévání papírovou suzpenzí. Metodu pravděpodobně vymyslel F. Voldan¹³³, rozšířil a zdokonalil ji Josef Vyskočil.

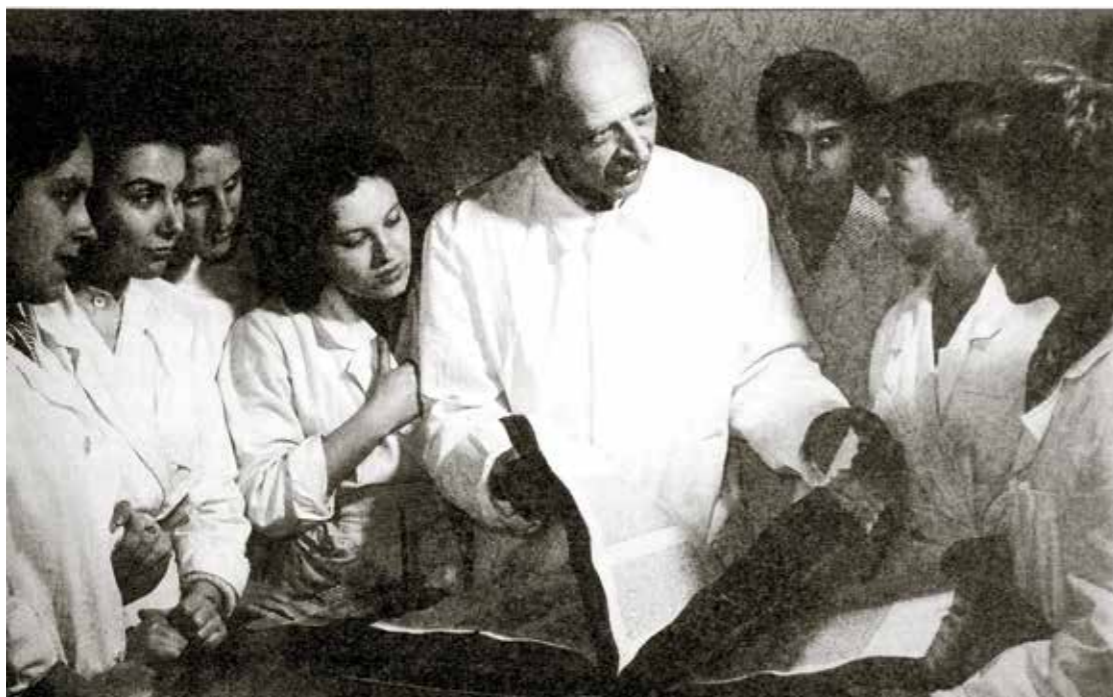
Obr. 5 Štěpení papíru

Obr. 6 Josef Vyskočil při ukázce doplňování chybějící části papírové podložky doléváním papírovou suzpenzí v roce 1958. Zdroj: ANK, fond Sbirka fotografií 1896–2005

Historie a zkušenost – matka moudrosti

Velkým nedostatkem minulosti bylo minimální vedení dokumentace o provedených zásazích. O zařízení a dokumentaci první knihařsko-konzervační dílny nemáme žádné informace. Staroměstská radnice, kde dílna sídlila, totiž v roce 1945 shořela a sní i celá registratura. Až do šedesátých let, kdy se začalo dbát na vypracování restaurátorských dokumentací, najdeme na restaurovaných vazbách maximálně vlepene fotografie původního vzhledu. Právě v restaurování historických knižních vazeb nastal počátkem sedmdesátých let velký zlom. Většinou se jednalo o převazby, navíc zcela typologicky odlišné. PhDr. Bohumil Nuska upozornil na důležitost autentičnosti knižních vazeb. Důvodů, proč bylo přístupováno k historicky neodpovídajícím převazbám, může být hned několik – primárně zachovat informaci, časová i ekonomická nákladnost nebo jakýsi fenomén novosti či vyšší pevnosti. Vyzyvatelem konání odborných seminářů byl po dlouhá léta chemik působící ve Státním ústředním archivu pan Martínek. Usiloval o to, aby se pravidelných seminářů zúčastňovali restaurátoři, chemici a archiváři. Velkým nedostatkem byla rovněž odborná literatura. K cizojazyčné byl v minulosti obtížný přístup, a tak výstupní sborníky ze seminářů, občasně články v archivním časopise, knihovních či muzejních ročenkách a časopisu Typografie byly jedinými zdroji nových informací a diskuzí.

Obr. 7 Josef Vyskočil se studenty

Vzdělávání

Stav pracovních sil, které o archiválii pečovaly, stejně jako fyzický stav písemností byl neudržitelný.

Na žádost Archivní správy a tehdy Ministerstva školství a národní osvěty byl pověřen za knihovny pan Josef Vyskočil, aby v tomto směru učinil příslušné kroky. Obor měl původně vzniknout na Uměleckoprůmyslové škole v Praze. Důvod, proč se jí stala tehdy Průmyslová škola grafická¹³⁴, byl nejspíše ten, že zde byla plně vybavena knihvazačská dílna. Vyskočil se také znal s tehdejšími řediteli Thomasem a především s Otto Blažkem, jehož odborných kvalit si byl dobře vědom. V roce 1954 byla zahájena výuka Konzervace archiválií jako jednorázová speciálka s počtem 30 studentů. Sám Vyskočil se aktivně podílel právě na výuce v oblasti konzervace a restaurování.

Po složení maturitní zkoušky byl obor uzavřen na dobu téměř dvaceti let. Po této době se situace opakovala. Absolventi z roku 1958 se ocitli v důchodovém věku, bylo potřeba vychovat nástupce a předat jim dosud získané zkušenosti. Obor byl znovu otevřen a výuka započala v září 1979. Na tvorbě učebních osnov se podíleli bývalí absolventi, z nichž se mezitím stali první odborníci. Na jejich apel byl obor rozšířen o související materiály (kovy, dřevo, textil, pečetě a keramiku). V současnosti je do každého

KONSERVÁTORSKÉ A RESTAURÁTORSKÉ ODDĚLENÍ KNIŽNÍCH PAMÁTEK

Obr. 8 První maturanti oboru Konzervování archiválií, 1958

ročníku přijímáno deset žáků. Škola se snaží reagovat na potřeby společnosti, proto bylo nově zařazeno také restaurování fotografií.

K doposud jediné vzdělávací instituci přibyla v roce 1993 druhá, a to Škola restaurování a konzervačních technik v Litomyšli. Dle pamětníků vznikla z podnětů při diskusi odborníků restaurování a konzervace památek, kteří počátkem devadesátých let pracovali na restaurování nástěnných maleb Josefa Váchala v domě tiskaře a vydavatele bibliofilů Josefa Portmana v Litomyšli. Zřizovatelem byla Nadace Paseka a prvním ředitelem Ladislav Horáček. Původně soukromá škola prošla rovněž několika změnami. Roku 2005 byla převedena jako Fakulta restaurování pod veřejnou vysokou školu Univerzitu Pardubice.

Člověkem, který jako první začal budovat výzkumnou oblast na poli chemickém, byl Doc. Jiří Zelinger. Uvědomoval si, že bez chemie se konzervace v budoucnu neobejde, a tak sám polymerní chemik v roce 1974 založil Laboratoř chemie restaurování uměleckých děl. V současné době je na Vysoké škole chemicko-technologické na Fakultě chemické technologie tříletý bakalářský obor, na nějž navazuje program magisterský – Technologie konzervování a restaurování.

Závěr

Cílem přednášky bylo přinést ucelený přehled vývoje oboru konzervátorství a restaurátorství papírových dokumentů a knižních vazeb na našem území. Shrnutí používaných metod a postupů v minulosti jako doklad srovnání relativně rychle se rozvíjejícího se oboru, a to i přes všechny překážky, které společensko-historické dění v zemi přineslo.

Přednáška si rovněž kladla za cíl zamyšlení naší odborné veřejnosti nad tím, co bylo odrazovým můstkem našich předchůdců. Tito mohou být právem nazýváni osvícenci, neboť dobře vnímali negativní vlivy působící zhoubně na materiál, který jim byl svěřen do ochrany a péče, a jejich povinností bylo neztratit ani písmenko. Bez zkušeností a s minimálními znalostmi stáli doslova před hromadou staletých písemností. Některé zásahy z pohledu dnešních znalostí hodnotíme často jako negativní. Kdyby jich ale nebylo, možná by řada archivních a knižních dokumentů již neexistovala ani jako památka, ani jako zdroj poznání.

